

Türkiye-Afrika İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme

Dr. Abdurrahim Sıradağ,
International University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

20–27 Ocak 2013 tarihlerinde Ankara Düşünce ve Araştırma Merkezi'nin düzenlediği “Türkiye'nin Doğu Afrika İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Yarını” adlı uluslararası bir konferans için Türkiye'den katılan bir grup akademisyen ile Tanzanya'da ve Zanzibar adasında çeşitli programlara katıldık. Programımızın Türkiye'nin Afrika ilişkilerinin gelişmesine önemli bir katkıda bulunduğunu ifade edebiliriz. 7 günlük programımızda Dar üs Selam Üniversitesi ve Zanzibar Üniversitesi'nde Afrikalı akademisyenler ile Türkiye'nin Afrika'daki yükselen rolünü tartışma imkânı bulduk. Programımız bugüne kadar Doğu Afrika'da Türkiye'deki bir düşünce kuruluşunun düzenlediği ilk uluslararası akademik bir çalışma olması münasebeti ile birçok açıdan önem arz etmektedir. Ayrıca programımızda Tanzanya'daki Türk sivil toplum örgütlerinin ve 2009 yılında Tanzanya'da açılan Türkiye Büyükelçiliği'nin çalışmalarını da yakında görme imkânımız oldu.

Nüfusu 38 milyon olan bu ülkede 120'den fazla farklı etnik grup bulunmaktadır. İstatistiklere göre Tanzanya dünyanın en fakir ülkeleri ve dış yardıma en fazla ihtiyaç duyan ülkeler arasında bulunmaktadır. Ülkenin resmi dili Svahilidir. Svahili dili, Doğu Afrika'da yoğun olarak kullanılan bir dildir. Afrika kıtasında çok önemli bir stratejik kurum olan Afrika Birliği (AB)'nin resmi dilleri arasında sayılan Svahili, Tanzanya, Uganda ve Kenya ülkelerinde kullanılmaktadır. Günümüzde 80 milyon insan bu dili aktif olarak kullanmaktadır. 22 Ocak 2013 Salı günü Tanzanya'da Dar Üs Selam Üniversitesi'nde programımızın ilk bölümüne katıldık. “Türkiye'nin Afrika'daki Dış ve Güvenlik Politikası” başlıklı sunumumu gerçekleştirdim. Sunumunda Türkiye'nin Afrika Politikasını etkileyen dinamikleri analiz ettim. Özellikle de 2002 yılından beri Türk Dış Politikasında bir değişim ya da bir normalleşme süreci görülmektedir. Buna paralel olarak, Türkiye Afrika ile siyasi, kültürel ve ekonomik ilişkilerini güçlü bir şekilde geliştirmektedir. Türkiye, Afrika politikasında artık pasif değil aktif bir aktör olarak uluslararası ilişkilerdeki gücünü her geçen gün daha da artırmaktadır. 2002 yılından önce Afrika'da Türkiye'nin sadece 12 tane büyükelçiliği var iken, bu sayı bugün itibariyle 34'de ulaşmıştır. Ayrıca Türk sivil toplum örgütleri artık günümüzde Afrika'da sosyal ve kültürel projelerde çok aktif bir rol oynamaktadır.

2002 yılından önce Türk sivil toplum örgütleri ile devlet mekanizmalarının arasında ciddi bir kopukluk bulunurken, bugün Türk sivil toplum örgütleri ile devlet kurumları arasında çok güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu güçlü ilişkiyi bugün Afrika kıtasında görmek mümkündür. Türkiye'nin Afrika'daki aktif siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkilerini Türk Dış Politikasında son 10 yıldır görülen bir zihniyet değişimi ile de açıklayabiliriz. 2002 yılından önce Afrika kıtası her yönü ile Türk insanına uzak iken, bugün Afrika kıtası Türk insanına daha da yakın olmuştur. Ekonomik ilişkiler açısından da Türkiye ile Afrika arasında ilişkiler her geçen gün güçlenmektedir. Örneğin 2002 yılından önce Türkiye'nin Afrika'daki toplam ekonomik ticareti 2 milyar dolar iken şu an da bu, 17 milyar dolara ulaşmıştır. 2015 yılı için bu hedef 50 milyar dolar olarak açıklanmıştır.

Konferansta Türkiye'nin Afrika politikası ile ilgili bazı sorunları da tespit etme ve tartışma imkânı bulduk. Bunlardan birincisi Türk Dış Politikasındaki "istikrar" ve "süreklilik" kavramları üzerine olmuştur. Soğuk Savaş döneminde Türk Dış Politikası Batı merkezli bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu münasebetle Türkiye'nin gerek komşuları ile gerekse farklı bölgeler ile ilişkileri istenen düzeyde olmamıştır. Bu dönemde dış politikamızın sivil toplum örgütleri ile de ilişkisi de sürekli zayıf olmuştur. Özellikle de dış politikanın bir ideoloji temelinde şekillenmemesi ve sivil toplum örgütleri ve işadamları gibi çeşitli kurumlar ile işbirliğinin yapılması Türk Dış Politikasının gelişmesinde çok önemli bir rol oynayacağını söyleyebiliriz. Ayrıca Afrika politikalarını doğru geliştirebilmemiz için Afrika'yı tanıyan büyükelçilerimize ve akademisyenlerimize ihtiyaç vardır. Afrika'nın günümüz dünyası ve Türkiye için stratejik önemini anlamak, ülkemizin Afrika ile siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkilerini daha güçlü ve doğru bir zeminde geliştirebilmesinin en önemli koşuludur. Afrika'yı tanımadan Afrika hakkında politikalar üretmek sadece ilişkilerin gerçek anlamından sapmasına neden olacaktır.

Tanzanyalı bazı akademisyenler ise Türkiye'nin Afrika'daki varlığını bir çıkar ilişkisi zemininde değerlendirdiler. Özellikle de Çin, Hindistan ve Brezilya gibi Afrika'daki yeni aktörlerin Afrika'nın kalkınmasında önemli bir rol oynamadıkları vurgulandı. Bu münasebetle Türkiye'nin Afrika'da nasıl bir politika geliştireceği, Türkiye ile diğer aktörlerin politikaları arasındaki farkları sorgulandı.

23 Ocak 2013 Çarşamba günü Aziz Mahmut Hüdayi Vakfı'nın Tanzanya'daki bir su kuyu açılış projesine katılıyoruz. Programımıza Büyükelçi Ali Davutoğlu Bey de katılıyorlar. Hüdayi Vakfı Tanzanya'da çok aktif olarak sosyal ve kültürel projelerle ülkede çok önemli bir sivil toplum örgütü olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Özellikle de Afrika'da eğitim çalışmalarına büyük önem veren bu sivil toplum örgütünün Tanzanya'da meslek yüksekokulu olan bir üniversitesi de bulunmaktadır. Büyükelçinin Tanzanya'da ayırım gözetmeksizin tüm sivil toplum örgütlerinin çalışmalarına katılmaları ve onlara destek vermeleri, Türk Dış Politikasındaki zihniyet değişimini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bu değişimi incelerken Afrika'daki Büyükelçiliklerin çalışmaları sadece hükümetlerin karakterine paralel olarak değişmemesi, bunun süreklilik arz etmesi, hükümetler değişse bile, Türk Dış Politikasının evrensel değerler etrafında gelişerek istikrarlı bir şekilde devam etmesi, Türk Dış Politikasının başarısı ve geleceği için elzem olduğunu ifade etmeliyiz. Özellikle de 2002 yılından önce dış politikamızda çeşitlilik unsurlarına çok fazla rastlanılmamaktaydı. Diğer bir ifade ile günümüzde artık dış politikada çeşitlilik görülmektedir. Sivil toplum örgütleri, iş adamları, devlet kurumları, üniversiteler ve dini liderlerin çalışmaları ile Türk Dış Politikasının amaçlarında paralellik görülmektedir.

Türkiye'nin Tanzanya Büyükelçisi Sayın Ali Davutoğlu Bey ile de 26 Ocak 2013, Cumartesi günü Türkiye'nin Afrika politikası üzerine bir röportaj yapma fırsatını yakaladım. Çok mütevazı, aktif ve birikimli bir beyefendi olan Sayın Ali Davutoğlu Bey, Türkiye'nin Afrika'da kalıcı politikalar geliştirmesi gerektiğini vurguluyor. Türkiye'deki değişen ekonomik ve politik gelişmelerin bir yansıması olarak Türkiye'nin artık farklı coğrafyalarda daha aktif rol oynadığını belirten Büyükelçi, diğer aktörlerden farklı olarak Türkiye'nin Afrika ülkelerinin kalkınmasına yönelik stratejiler geliştirmesi gerektiğini, özel sektörün Afrika'nın gelişiminde çok önemli bir boşluğu doldurabileceğinin altını çiziyor. Her Afrika ülkesinin ve bölgesinin kendine has siyasi, coğrafi, sosyal ve ekonomik farklılık arz ettiğini vurgulayan Sayın Büyükelçi, Türkiye'nin Afrika politikasında bu farklılıkları göz önünde bulundurması gerektiğini belirtiyor. Ayrıca, Türkiye'nin Afrika kıtasında bir sömürü geçmişi olmadığından dolayı diğer aktörlere göre daha avantajlı bir stratejik konumda bulunduğunun altını çizen Davutoğlu, ülkemizin özellikle de

kıtanın kalkınması için yatırımlara yoğunlaşması gerektiğini özellikle belirtiyor. Özellikle de Türkiye'nin artık Afrika'da çok önemli bir aktör olduğunu vurguluyor.

Türk Dış Politika kültürümüzde üniversiteler ve düşünce kuruluşları ile birlikte çalışma geleneği çok fazla olmamasına rağmen, dış politikamızın gelişmesinde düşünce kuruluşları ile birlikte ortak stratejiler üretmenin ülkemizin dış politikasının gelişmesi ve geleceği için önemli olduğunu söyleyebiliriz. Programımızda özellikle de Afrika ile ilgili şu sorular zihin dünyamızı meşgul etti:

Afrika, Türkiye için ne anlama gelmektedir?

Türkiye, Afrika için ne anlama gelmektedir?

Türkiye'nin değişen dış politikasında nasıl süreklilik sağlanabilir?

Türkiye kısa, orta ve uzun vadeli olarak Afrika stratejilerini nasıl geliştirmelidir?

Türkiye'nin Afrika'daki dış politikasını diğer aktörlerden ayıran ana çizgiler nelerdir?

Türkiye'nin Afrika politikasını etkileyen parametreler nelerdir?

23 Ocak 2013 Çarşamba günü Dar üs Selam'dan Zanzibar adasına gidiyoruz. Zanzibar Devlet Üniversitesi'ndeki konferansımıza katılıyoruz. Üniversite rektörü Prof. Dr. İdris A. Rai'nin Türkiye'de Boğaziçi Üniversitesi'nde eğitim aldığını öğreniyoruz. Zanzibar adası 1,3 milyon nüfusu olan yüzde 99'u Müslüman olan güzel bir ada. Temel geçim kaynağı baharat ve turizm olan bu ada, uzun yıllar Umman Krallığı'nın kontrolünde kalmış ve Umman Arap kültürünün bu adada birçok mimari yapıya yansıdığını görmekteyiz. Ada 1964 yılında bağımsızlığına kavuşuyor. Yarı özerk bir siyasi yapıya sahip olan bu ada, iç işlerinde bağımsız iken, dış ilişkilerinde Tanzanya'ya bağlıdır. TİKA'nın Zanzibar Üniversitesini bazı projelerle desteklediğini öğreniyoruz. 24 Ocak 2013 Perşembe akşamı Zanzibar'da büyük bir programa katılıyoruz. Binlerce insan Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in doğum gününü kutluyorlar. Zanzibar Devlet Başkanı da dâhil tüm devlet erkânının bu programa katıldığını öğreniyoruz. Sonradan öğreniyoruz ki Tanzanya ve Zanzibar Adasında Efendimizin doğum günü münasebeti ile Cuma günü resmi tatil ilan edilmiş.

27 Ocak 2013 Pazar günü Türk Havayolları ile Dar üs Selam'dan İstanbul'a hareket ediyoruz. Her yönü ile çok güzel ve çok yoğun geçen bu programımızın ülkemizin Afrika ile özellikle de akademik alanlarda önemli çalışmaları başlatacağını düşünüyor ve temenni ediyoruz.